

2. Указ Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

3. Наказ Національної поліції України від 22 червня 2022 року № 439.

4. Наказ Національної поліції України від 13 грудня 2022 року № 886.

5. Наказ Національної поліції України від 27 квітня 2023 року № 340.

6. Наказ Національної поліції України від 19 жовтня 2023 року № 952.

7. Регламент (ЄС) 2016/679 Європейського парламенту та Ради [Архівовано 26 травня 2018 у Wayback Machine] від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних).

8. Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023 «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки».

Василинчук Віктор Іванович,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Вишневський Сергій Анатолійович,

аспірант Національної академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ЦИФРОВОГО ДОВКІЛЛЯ В ПРОТИДІЇ ЕКОЛОГІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ

Важко визначити точний масштаб незаконних доходів від екологічних злочинів, наявні ознаки вказують на те, що екологічні злочини є одними з найприбутковіших злочинів у світі, приносячи приблизно від 110 до 281 мільярдів доларів США злочинних доходів щороку [1], збільшуючись на 5–7 % щорічно. Тільки на нелегальну торгівлю продуктами дикої природи припадає від 7 до 23 мільярдів доларів США [2]. Це робить екологічну злочинність четвертою за масштабами злочинною діяльністю у світі після контрабанди наркотиків, підробки і торгівлі людьми [3].

Завдання шкоди довікллю України внаслідок збройної агресії РФ є колосальною та, станом на січень 2023 року, становила понад 1,69 трлн. грн [4], а станом на вересень 2023 року – понад 2,095 трл. грн [5].

Відповідно до статті 2 Статуту ООН, усі держави зобов'язані утримуватися у своїх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави і вирішувати свої міжнародні спори мирними засобами. Порушення Статуту ООН може тягнути за собою відповідальність за міжнародним правом у вигляді відшкодування збитків. Наприклад, пункт 16 резолюції 687 (1991) Ради Безпеки поклав на Ірак відповідальність на цій підставі за «прямі збитки, шкоду, включаючи шкоду навколишньому середовищу і виснаження природних ресурсів», що виникли в результаті його незаконного вторгнення та окупації Кувейту [6].

Після початку воєнної агресії російської федерації проти України широко використовується спосіб фіксації відкритих цифрових даних за допомогою Протоколу Берклі [7]. Вказаний алгоритм дій дозволяє скопіювати необхідну інформацію, яка викладена в електронних системах і робить можливе її відтворення та використання в якості доказу.

Варто відмітити, що чинним Кримінальним законодавством України не створено достатніх умов для належного законодавчого врегулювання правоохоронної діяльності в цифровому довікллі, яке не має кордонів, а тому охоплює систему суспільних взаємовідносин планетарного рівня.

До прикладу, у Французькій Республіці для протидії кіберзлочинності правоохоронці використовують «аватари» – спеціально створені сторінки в соціальних мережах Інтернету із легендованими даними. За допомогою «аватарів» здійснюється комплекс пошукових заходів, спрямованих на раннє виявлення осіб або груп осіб, які готуються, вчиняють або вчинили кримінальні правопорушення. Для створення віртуального конфідента працівник правоохоронного органу, який уповноважений на здійснення розшукових заходів в цифровому середовищі, готує проект «аватару» та отримує дозвіл на його застосування в прокурора, суду. Саме такий алгоритм дій дозволяє отримувати необхідні для розслідування фактичні дані у встановленому законом порядку із застосуванням пропорційного та необхідного втручання у права інших осіб [8].

Відповідно до ч. 1 ст. 275 КПК України, під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених цим Кодексом [9].

Тому можемо констатувати, що в діючому КПК України відсутній механізм створення і використання «цифрових осіб» («аватари»), в тому числі в якості конфідентів, для виконання завдань кримінального провадження. Водночас такий алгоритм також відсутній в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» [10].

За обставин воєнного вторгнення законодавче врегулювання легальності створення та використання «цифрових осіб» у цифровому середовищі забезпечить оперативний збір належних і допустимих доказів без територіальної прив'язки, а також створить передумови для використання «аватара» в якості конфідента під час проведення ОРД та НС(Р)Д. Наприклад: проведення контролю за вчиненням злочину із використанням в якості конфідента «цифрової особи» чи зняття інформації з електронних інформаційних систем.

Здійснення діяльності із використанням «цифрових осіб» має виключати провокацію та потребує дотримання цифрової гігієни. Так, вказана робота має відбуватись виключно на спеціально підготовленій службовій техніці із одночасною фіксацією (записом) усіх дій службових осіб, які проводять такі заходи.

Підсумовуючи викладене вище, беручи до уваги темпи розвитку цифровізації у світовому співтоваристві, доцільно внести зміни до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» в частині законодавчого врегулювання використання цифрової особи – «аватара» для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності та кримінального судочинства.

Список використаних джерел

1. Норвезький центр глобального аналізу (RNIPTO), ІНТЕРПОЛ та Глобальна ініціатива (GI) (2018), «Світовий атлас незаконних потоків».

2. Оцінка швидкого реагування Програми ООН з довкілля (ЮНЕП)-Інтерполу: зростання екологічних злочинів (червень 2016 року).

3. Висновок Консультативної Ради європейських прокурорів № 17 (2022) щодо ролі прокурорів в охороні навколишнього природного середовища, пункт 3, Страсбург, 4 жовтня 2022 року.

4. Державна екологічна інспекція України. URL: <https://dei.gov.ua/post/2479>

5. Державна екологічна інспекція України. URL: <https://www.dei.gov.ua/post/slidi-agresii-shchotizhneva-infografika-pro-zbitki-dovkilliyu-vid-rf-na-teri>.

6. Програма ООН з довкілля (2022 рік). Вплив конфлікту в Україні на навколишнє середовище: Попередній огляд. Найробі, Кенія. URL: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/40746>.

7. Протокол Берклі з ведення розслідувань з використанням відкритих цифрових даних. Практичний посібник. URL: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2022/03/Berkeley-Protocol-Ukrainian.pdf>.

8. Екологічний вимір військових злочинів (Тренінг). Французька Національна школа судової гілки влади. Париж 25-29 вересня 2023 р.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.

10. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

Воронятніков Олександр Олександрович,
начальник відділу проєктування
та впровадження систем управління
інформаційних технологій Департаменту
інформаційно-аналітичної підтримки
Національної поліції України, доктор
юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ І ЗАСОБІВ OSINT ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ АНАЛІТИКІВ

З початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України громадяни нашої країни страждають не лише через збройну агресію, а й від інформаційно-психологічних операцій ворога.

21 вересня 2022 року міністр оборони росії генерал армії Сергій Шойгу в інтерв'ю телеканалу «Россия–24» заявив: «Не